

Ο Ιουστινιανός και το έργο του

(527-565)

Το πολιτικό πρόγραμμα του Ιουστινιανού:

Ένα κράτος, μία εκκλησία, μία νομοθεσία...

Η μορφή του Ιουστινιανού στα
ψηφιδωτά του ναού του Αγίου Βιταλίου,
στη Ραβέννα.

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗΣ: Ν. ΔΟΥΝΤΣΗ

ΜΕΛΕΤΗ ΠΗΓΩΝ

Προκόπιος ο Καισαρεύς: Ο μεγάλος ιστορικός της βασιλείας του Ιουστινιανού

Ο Προκόπιος γεννήθηκε στην Καισάρεια της Παλαιστίνης κατά το έτος 500.

Έλαβε νομικές σπουδές και απέκτησε ευρύτατη κλασική παιδεία.

Με την πάροδο του χρόνου σταδιοδρόμησε στην Κωνσταντινούπολη ως ιλλούστριος* και συγκλητικός, όμως η πιο σημαντική του θέση, από την οποία προκύπτει και μεγάλο μέρος του ιστορικού του έργου, ήταν αυτή του προσωπικού γραμματέως του στρατηγού Βελισαρίου.

Ο Βελισάριος ήταν ο μεγαλύτερος αξιωματικός του Ιουστινιανού και ένας από τους κορυφαίους όλης της ρωμαϊκής ιστορίας. Χάρη στον Προκόπιο έχουμε λεπτομερείς περιγραφές των εκστρατειών και των κατορθωμάτων του.

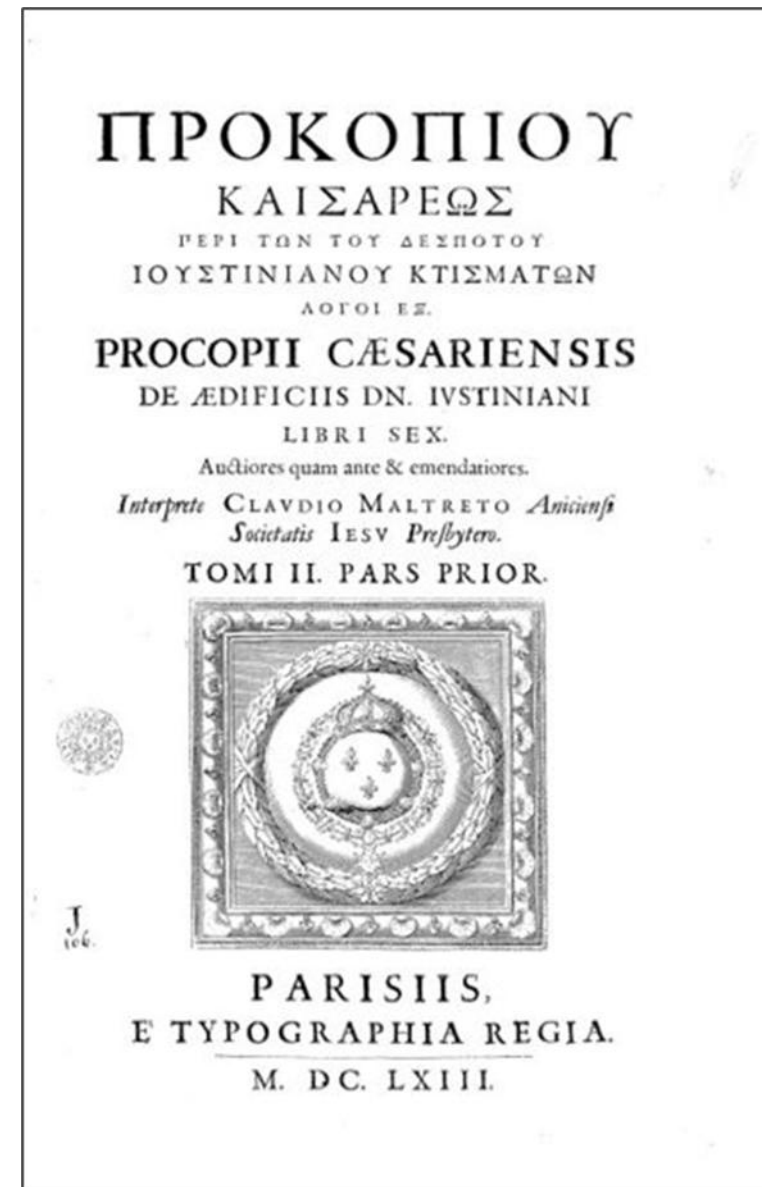
Ο Προκόπιος έζησε από κοντά πολλά σημαντικά γεγονότα, όπως η στάση του Νίκα (532) και η μεγάλη πανώλη (540) και γνώρισε από κοντά το βασιλικό ζεύγος του Ιουστινιανού και της Θεοδώρας.

Δεν υπάρχουν ακριβή στοιχεία για τον θάνατο του – οι εκτιμήσεις κυμαίνονται από το 554 ως το 565.

* με τον διαχωρισμό της Συγκλήτου σε τάξεις, η ανώτερη τάξη ήταν οι Ιλλούστριοι. Στην τάξη αυτή συμπεριλαμβάνονταν η αφρόκρεμα της Βυζαντινής αριστοκρατίας, οι συγγενείς και κολλητοί του αυτοκράτορα, και όλοι οι ανώτατοι κρατικοί αξιωματούχοι όπως οι Μάγιστροι, οι Έπαρχοι Πραιτωρίων, ο Κυαίστωρ. Εξαρχής, οι Ιλλούστριοι ήταν η μόνη τάξη συγκλητικών που ήταν υποχρεωμένοι να κατοικούν μόνιμα στην Κωνσταντινούπολη, πράγμα που οδήγησε τελικά στο να είναι οι μόνοι που συμμετείχαν στις συνεδριάσεις.

ΕΡΓΑ ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ

- *Υπέρ των πολέμων λόγοι*, ιστοριογραφικό έργο σε οκτώ βιβλία, που καλύπτουν την περίοδο 527 - 553/554.
- *Περί Κτισμάτων*, σε έξι βιβλία, όπου εξυμνεί τα έργα και τα οικοδομήματα που κατασκεύασε ο Ιουστινιανός σε ολόκληρη την αυτοκρατορία, που εικάζεται ότι γράφτηκε κατά παραγγελία της αυτοκρατορικής αυλής.
- *Ανέκδοτα ή Απόκρυφη Ιστορία*, ένα τελείως διαφορετικό από τα προηγούμενα βιβλίο (λίβελος), όπου ανατρέπει την εικόνα που είχε δώσει για τον Ιουστινιανό και τον περίγυρό του στα άλλα βιβλία.

- Το **Περὶ κτισμάτων** χωρίζεται σε 6 βιβλία.
- Στο πρώτο βιβλίο κυριαρχεί η περιγραφή της Αγίας Σοφίας, αλλά και άλλων κατασκευών στην Κωνσταντινούπολη, όπως της Στήλης του έφιππου Ιουστινιανού στο Αυγουσταίον και άλλων κτηρίων, κυρίως εκκλησιαστικών.
- Το δεύτερο, τρίτο και τέταρτο βιβλίο είναι αφιερωμένα στις κατασκευές που πραγματοποιήθηκαν από τον αυτοκράτορα στην Ασία, το πέμπτο στην Ευρώπη (μόνο στα Βαλκάνια) και το έκτο στην Αφρική.
- Η πορεία της καταγραφής των κτισμάτων είναι κυκλική με κέντρο την Κωνσταντινούπολη.

«Καλόν εντάφιον η βασιλεία»

Ο Ιουστινιανός, λίγο πριν δώσει εντολή στους στρατηγούς να χτυπήσουν τους στασιαστές, είχε αποφασίσει να εγκαταλείψει το θρόνο και να φύγει. Η αυτοκράτειρα Θεοδώρα όμως τον έπεισε ν' αλλάξει την απόφασή του λέγοντάς του:

«Όποιος γεννήθηκε, αναπόφευκτα θα πεθάνει. Στο βασιλιά όμως είναι αδικαιολόγητη η φυγή. Εγώ δε θα μπορούσα να ζω χωρίς την πορφύρα³, ούτε επιθυμώ να ζήσω την ημέρα που δε θα με αποκαλούν βασίλισσα.

Εάν λοιπόν εσύ, βασιλιά, θέλεις να σωθείς, μπορείς: Και χρήματα πολλά έχουμε, και θάλασσα και πλοία. Σκέψου όμως μήπως, στο μέλλον, μετανιώσεις που σώθηκες φεύγοντας, αντί να μείνεις εδώ και να πεθάνεις. Διότι σε μένα αρέσει κάποιος λόγος παλαιός, που λέει ότι **είναι καλό να πεθαίνει κανείς βασιλιάς.**»

Προκόπιος, *Υπέρ των πολέμων*

Το Παλάτι, ο
Ιππόδρομος και οι
Δήμοι | Δημήτρης
Γαρουφαλής

Ο Ιππόδρομος της Κωνσταντινούπολης είχε μήκος μεταξύ 450 και 480 μέτρων, εξωτερικό πλάτος 117 μέτρα και εσωτερικό πλάτος περίπου 80 μέτρα. Υπολογίζεται ότι χωρούσε περίπου 100.000 άτομα. Το νοτιοδυτικό ημικυκλικό άκρο (η σφενδόνη) επιστεφόταν με μια κιονοστοιχία.

1. Η ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΝΙΚΑ –
(Ο ΙΠΠΟΔΡΟΜΟΣ ΧΩΡΟΣ ΕΚΦΡΑΣΗΣ ΛΑΪΚΗΣ ΒΟΥΛΗΣΗΣ)

Το δίπτυχο των Λαμπαδίων (οικογένεια συγκλητικών).

Κατασκευάστηκε για τον εορτασμό κάποιου σημαντικού γεγονότος.

Διαστάσεις: 27 Χ 9 εκ., υλικό: ελεφαντόδοντο.

Τα δίπτυχα μοίραζαν οι ύπατοι που διοργάνωναν τις ιπποδρομίες.

Επάνω: Ο συγκλητικός Λαμπάδιος (πιθανόν) κρατά στο αριστερό χέρι σκήπτρο στην κεφαλή του οποίου υπάρχει προτομή του αυτοκράτορα και στο δεξί κομμάτι ύφασμα (mappa) με το οποίο έδιναν το σήμα έναρξης των αγώνων.

Κάτω: 4 τέθριππα και στο μέσον η σπίνα (= διαχωριστικό τοίχωμα) του ιπποδρόμου.

Η στήλη και ο έφιππος ανδριάντας

Ο Ιουστινιανός, μετά τη Στάση του Νίκα, ανοικοδόμησε την κατεστραμμένη πλατεία που λεγόταν Αυγουσταίον και βρισκόταν μεταξύ του ναού της Αγίας Σοφίας και του Μεγάλου Παλατιού της Κωνσταντινούπολης και έστησε στη βόρεια πλευρά της τον δικό του ορειχάλκινο έφιππο ανδριάντα πάνω σε μια στήλη, ενώ μπροστά από αυτόν τοποθετήθηκαν τα αγάλματα τριών ξένων ηγεμόνων σε στάση απόδοσης τιμής. Ο ανδριάντας αυτός παρέμεινε στη θέση αυτή μέχρι την Άλωση του 1453, όταν και αφαιρέθηκε από τον Μεχμέτ Β΄ τον Πορθητή.

Πλήρη περιγραφή του μνημείου παραδίδει ο Προκόπιος στο έργο του *Περί Κτισμάτων*.

Η δυτλανή εικόνα, έργο του Antoine Helbert (2008), αποτελεί βελτιωμένη εκδοχή του σκίτσου του Cornelius Gurlitt (1912) που βασίστηκε στην περιγραφή του ανδριάντα από τον Προκόπιο.

© Antoine Helbert

[Φωτόδεντρο - Προβολή
αντικειμένου
\(photodentro.edu.gr\)](http://photodentro.edu.gr)

Ο έφιππος ανδριάντας του Ιουστινιανού

Ο ανδριάντας

«Επάνω λοιπόν σ' αυτό το άλογο έχει τοποθετηθεί ανδριάντας του βασιλιά παρόμοιος με κολοσσό· το άγαλμα είναι ντυμένο Αχιλλέας. Αυτό είναι το όνομα της στολής που φοράει· έχει στα πόδια του αρβύλες, αλλά τα σφυρά [αστράγαλοι] του είναι χωρίς κνημίδες. Επίσης είναι ντυμένος με θώρακα ως ήρωας και το κεφάλι του το σκεπάζει κράνος, που δίνει την εντύπωση ότι σείεται, ενώ λαμπρό φως φαίνεται να ξεπηδάει από εδώ. Θα μπορούσε κανείς ποιητικά να πει ότι εδώ βρίσκεται το φθινοπωρινό αστέρι. Έχει στραμμένο το βλέμμα προς τον ήλιο που ανατέλλει και διευθύνει το άλογό του, νομίζω, εναντίον των Περσών.

»Κρατεί στο αριστερό χέρι την υδρόγειο σφαίρα, γιατί ο καλλιτέχνης ήθελε με αυτόν τον τρόπο να υποδηλώσει ότι σ' αυτόν ανήκει όλη η στεριά και η θάλασσα· δεν κρατεί ούτε ξίφος ούτε δόρυ ούτε κανένα άλλο όπλο, μόνο ένας σταυρός υπάρχει στην κορυφή της σφαίρας, γιατί μόνο σ' αυτόν έχει στηρίξει τη βασιλεία του και την πολεμική του δύναμη. Καθώς προτείνει το δεξί του χέρι προς την ανατολή με ολάνοιχτα τα δάχτυλα διατάζει τους βαρβάρους, που ζούνε σ' εκείνα τα μέρη, να μένουν στην πατρίδα τους και να μην προχωρούν προς τα εμπρός. Αυτό λοιπόν το έργο έτσι έχει γίνει.»

[Φωτόδεντρο - Προβολή αντικειμένου \(photodentro.edu.gr\)](http://photodentro.edu.gr)

Προκόπιος, *Περί κτισμάτων*, μτφρ. Σ. Κοκκίνου-Μαντά, Γεωργιάδης - Ελληνική Αγωγή, Αθήνα 1996

Χρυσοί σόλιδοι της εποχής του Ιουστινιανού.

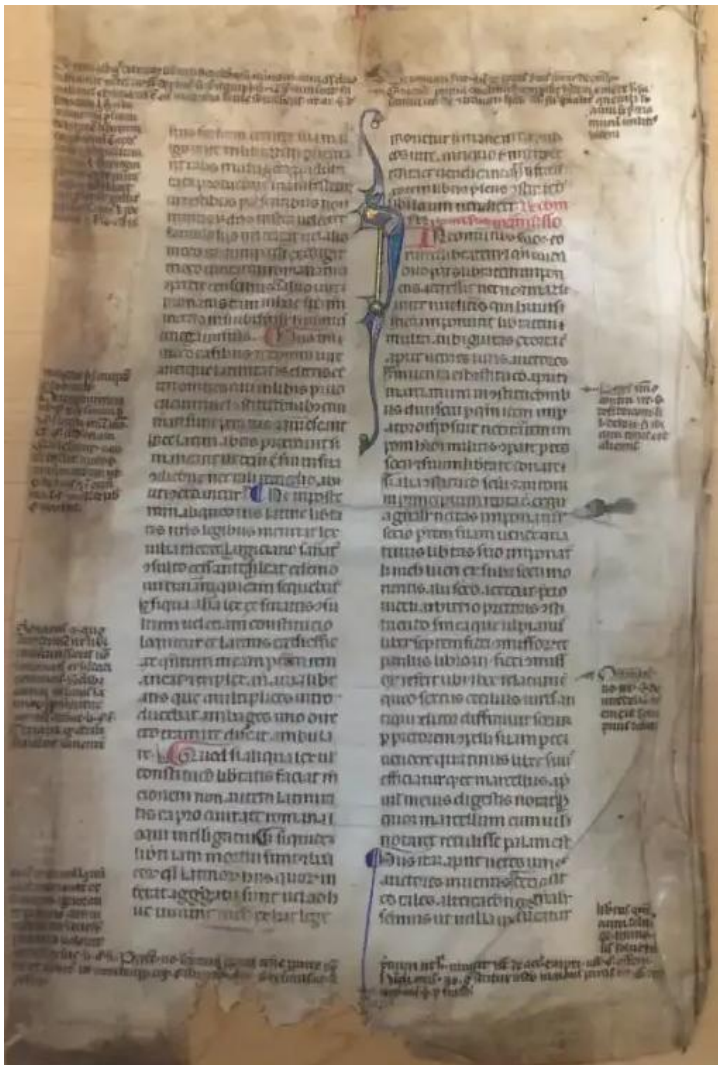
Οι απεικονίσεις στα νομίσματα δεν ήταν τυχαίες και αποτυπώνουν σε κάθε περίπτωση την κρατική ιδεολογία, ενώ ταυτόχρονα συμβολικά αποδίδουν την ισχύ του αυτοκράτορα. Στη συγκεκριμένη περίπτωση τονίζεται η στρατιωτική ισχύς του αυτοκράτορα και η οικουμενικότητα της εξουσίας του αλλά και ο ρόλος του ως προστάτη της χριστιανικής πίστης.

2. ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΕΡΓΟ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ

Κωδικοποίηση του Δικαίου

Ο Ιουστινιανός, επειδή βρήκε τους νόμους σκοτεινούς λόγω της ανεπίτρεπτης πληθώρας τους και σε εμφανή σύγχυση εξαιτίας των αντιφάσεών τους, τους απάλλαξε από την αταξία των απατηλών λέξεων. Παραμέρισε τις αποκλίσεις τους και τους έδωσε διαρκή ισχύ.

Προκόπιος, *Κτίσματα I 1*, έκδ. Ο. Veh, Μόναχο 1977, σελ.18-19.

ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΕΙΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ

ΠΑΝΔΕΚΤΗΣ

ΝΕΑΡΕΣ

Ταυρέσιο - Ιουστινιανή Πρώτη (Justiniana Prima - Caričin grad, Σερβία)

- Οικιστικά έργα: Η Ιουστινιανή Πρώτη ανοικοδομήθηκε πολύ κοντά στη γενέτειρα του Ιουστινιανού, το Ταυρέσιο και ονομάστηκε Justiniana Prima. Ήταν έδρα του αρχιεπισκόπου της Δακίας.

ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΗ ΠΡΩΤΗ (JUSTINIANA PRIMA)

«Θεωρώ υποχρέωσή μου να αρχίσω από την πατρίδα του βασιλιά, στην οποία οφείλω να προσφέρω την πιο τιμητική θέση από όλες τις άλλες πόλεις. Γιατί σ' αυτήν μόνο ταιριάζει να είναι υπερήφανη, να κολακεύεται και να καμαρώνει, που ανέθρεψε και προσέφερε βασιλιά στους Ρωμαίους και τον παρέδωσε τέτοιον, που τα έργα του είναι δύσκολο και με το στόμα να διηγηθεί κανείς και με το γραπτό λόγο να τα περιγράψει. Στους Δαρδάνους της Ευρώπης, που κατοικούν πέρα από τα σύνορα των Επιδαμνίων, πολύ κοντά στο φρούριο Βεδερίανα, υπήρχε το χωριό Ταυρίσιο, όπου γεννήθηκε ο Ιουστινιανός ο βασιλιάς της Οικουμένης. Ο βασιλιάς πολύ σύντομα το χωριό αυτό με τετράγωνο τείχος το περιέβαλε και, αφού έκτισε ένα πύργο σε κάθε γωνιά, το έκανε να είναι και να λέγεται Τετραπυργία. Πολύ κοντά σ' αυτό το μέρος ο βασιλιάς έκτισε περίφημη πόλη που της έδωσε το όνομα Πρίμα Ιουστινιανή (το πρίμα στη λατινική γλώσσα σημαίνει «πρώτη»), προσφέροντας αυτήν την τιμή στην πόλη που τον γέννησε και τον ανέθρεψε. Αν και όλοι οι Ρωμαίοι όφειλαν να μοιραστούν αυτό το χρέος, γιατί ο τόπος αυτός τον ανέθρεψε ως σωτήρα όλων. Εδώ λοιπόν κατασκεύασε έναν αγωγό και εξασφάλισε άφθονα τρεχούμενα νερά στην πόλη. Έγιναν και πολλά άλλα έργα πολύ μεγάλα και αξιόλογα από τον ιδρυτή της πόλης. Δύσκολα απαριθμούνται τα ιερά τεμένη, ούτε είναι

δυνατόν να περιγράψουν οι κατοικίες των άρχοντων, οι μεγάλες στοές, η χάρη των αγορών, οι δημόσιες βρύσες, οι δρόμοι, τα δημόσια λουτρά, τα καταστήματα. Γενικά, η Πρώτη Ιουστινιανή έγινε μια πόλη μεγάλη και πολυάνθρωπη, πλούσια σε όλα και άξια να είναι μητρόπολη όλης της περιοχής. Γιατί πράγματι έχει φτάσει σε τέτοια περιωπή. Ακόμη και ο αρχιερέας των Ιλλυριών έχει την έδρα του σ' αυτήν, μετά την παραίτηση των άλλων πόλεων από αυτή τη διεκδίκηση, εφόσον η Ιουστινιανή ήταν η μεγαλύτερη από όλες. Γι' αυτό και ανταπέδωσε στο βασιλιά δόξα. Αυτή δηλαδή είναι περήφανη που ανέθρεψε τον βασιλιά και ο βασιλιάς από ευγνωμοσύνη δημιούργησε την πόλη. Κι εγώ θεωρώ αρκετά όσα έχω πει γι' αυτήν. Γιατί είναι δύσκολο να αναφέρω τα πάντα με λεπτομέρειες, επειδή, με το να είναι η πόλη πατρίδα τού βασιλιά, αναγκαστικά κάθε περιγραφή είναι κατώτερή της. Ο Ιουστινιανός επίσης, αφού ανοικοδόμησε και ολόκληρο το φρούριο Βεδερίανα, το κατέστησε πολύ ισχυρότερο. Υπήρχε από παλιά μια πόλη στη χώρα των Δαρδάνων, που είχε το όνομα Ουλπιάνα. Τον περίβολο αυτής, αφού τον γκρέμισε κατά το μεγαλύτερο μέρος (γιατί ήταν ετοιμόρροπος και είχε αχρηστευθεί) και αφού προσέθεσε και άλλα λαμπρά έργα και την οδήγησε στην σημερινή της αρχοντιά, την ονόμασε Ιουστινιανή Σεκούνδαν. Σεκούνδαν στη λατινική γλώσσα ονομάζουν τη Δεύτερη. Κι ακόμη μια άλλη νέα πόλη κοντά σ' αυτή ίδρυσε, που την ονόμασε Ιουστινούπολη, προς τιμήν του Θείου του Ιουστίνου.»

Προκόπιος, *Περί των κτισμάτων*, μτφρ. Σ. Κοκκίνου-Μαντά, Γεωργιάδης, Αθήνα 1996, σ. 239

ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ

